

Open Joodse Huizen | Huizen van Verzet

Noord-Groningen

Verslag programma 2025

14 locaties in

Appingedam, Delfzijl (3 loc.), Eenrum, Uithuizen (2 loc.), Usquert, Warffum, Westernieland (2 loc.), Winsum (3 loc.)

Er waren in totaal 23 vertellingen, resp. op vrijdag 2 mei, zaterdag 3 mei en op zondag 4 mei in 7 verschillende dorpen en 1 stad in Noord-Groningen. Het aantal bezoekers wisselt, in totaal zijn er 453 mensen bij de verschillende vertellingen aanwezig geweest. Onder hen ook verwanten en oud dorps- en/of klasgenoten van de slachtoffers. Er kwamen ook wat toeristen kijken en luisteren. Met veel dank aan de sprekers, de bewoners die hun huizen hiervoor beschikbaar stelden, de historische vereniging en het 4 Meicomité in Winsum en het IVAK, als vaste gebruiker van de vm. synagoge in Delfzijl. Opvallend: de publieke belangstelling in Usquert en Westernieland was boven verwachting groot.

Appingedam: 25 aanwezigen

Delfzijl: 42 aanwezigen

Eenrum: 12 aanwezigen

Uithuizen: 64 aanwezigen

Usquert: 154 aanwezigen

Warffum: 35 aanwezigen

Westernieland: 63 aanwezigen

Winsum: 58 aanwezigen >

Totaal: 453 aanwezigen

Met name gezien het volle programma van 80-Jaar-Vrijheid-Groningen en het feit dat er kort tevoren 28 Stolpersteine zijn gelegd in Eenrum, Uithuizen en Winsum plus- met grote publieke belangstelling - nog één op de ochtend van 4 mei in de Kloosterstraat in Winsum. Daarnaast hebben de 4-Meicomités in Westernieland en Uithuizen identieke of overlappende vertellingen geprogrammeerd, die beide veel publiek trokken. Verder zijn er op drie locaties (Delfzijl, Warffum en Winsum) aan de vertellingen rondleidingen gekoppeld. Dit lijkt voor de kleinere plaatsen in het buitengebied van Noord-Groningen een goed passende formule. Al met al toch weer een resultaat voor onze werkgroep 'Sprekend Verleden WO2' om tevreden mee te zijn. Wij gaan er nog uitgebreid op terugkijken tijdens onze volgende werkgroep-bijeenkomst op 25 juni in sjoel Winsum. Hierbij delen we vast wat eerste impressies.

1. **Appingedam**, Wouter Bosma en Sara Kirby-Nieweg (als laatste overlevende Joodse inwoner van Appingedam): Na het openingswoord van Rika Pot (oud-burgemeester van Appingedam) krijgt Wouter Bosma het woord. Hij deelt een voorouder met de in 1895 in Appingedam geboren Daniël van der Klei, die in Auschwitz is vermoord. Ook zijn vrouw en kinderen overleven de Holocaust niet. Daarna vertelde Sara Kirby-Nieweg over haar familie, de onderduik en haar band met Appingedam. Na afloop volgde een muzikale afsluiting door celliste Miriam Kirby, de dochter van Sara. Onder de aanwezigen was ook journaliste en schrijfster Paulien Broekema. Het was een indrukwekkend samenzijn. Sara Kirby-Nieweg, Paulien Broekema en Wouter Bosma waren ook te zien bij de Nationale Dodenherdenking van de NOS waarbij naast Amsterdam ook Appingedam centraal stond.

2. **Delfzijl**, Het verhaal van Lex van Rootselaar over David van Buuren en zijn naasten bracht 10 toehoorders naar de Houtmanstraat. Men kwam ervoor vanuit Leiden en Amsterdam. Op 3 mei begon het programma met de opening van de raamexpositie *Doorkijken* in de vm. synagoge van Delfzijl; het resultaat van samenwerking tussen ontwerper Elex Kappen en netwerkorganisatie IVAK. De expositie werd onder ruime publieke belangstelling geopend door burgemeester Ben Visser. Daarna volgde in de vm. synagoge het verhaal van Henk Nijhuis over de familie Hoogstraal, de vroegere burens van Henks moeder in de Waterstraat. De 25 stoelen waren alle bezet. Aansluitend vertoonde Elex Kappen de film '126 Namen' en nam het publiek daarna mee op een rondgang langs de huizen waar Joodse Delfzijlsters hadden gewoond. Tot slot was er in het Muzeaquarium aan de Zeebadweg ook de gelijknamige expositie '126 Namen' te bekijken. Het werd een middag met bijzondere ontmoetingen.

Appingedam, vm. synagoge: Wouter Bosma vertelt

Interieur vm. synagoge Appingedam

Delfzijl, Lex van Rootselaar en Henk Nijhuis

In vm. synagoge Delfzijl: Henk Nijland vertelt

Usquert, Wadwerderweg: Pieter Tako Bierema

Uithuizen, Oosterstationstraat: Anton Mulder

1. **Eenrum**, Eliza Gussenhoven woont in het huis waar voor de oorlog Simon Benninga en zijn twee ongetrouwde zussen Jet en Froukje hebben gewoond. Na oorlog keert alleen Simon terug naar Eenrum. Jet en Froukje overleven de Holocaust niet. Voor hen liggen er sinds kort Stolpersteinen voor het huis op Molenstraat 8. Na een korte reflectie hierop, kwam het accent bij hun tante Kaatje Benninga-Israëls (1854-1943) te liggen. Zij woonde schuin aan de overkant in het huis op Molenstraat 27.
2. **Uithuizen**, In de winkel aan de Hoofdstraat-West 38 vertelde Teun Juk over Comprecht Leviet die typograaf was bij de Ommelander Courant. Na het overlijden van zijn moeder in 1940 was hij als kostganger ingetrokken bij de weduwe Henderina Knorringa-Gronsveld en haar kinderen. In de Oosterstationstraat 5 vertelde Anton Mulder samen met dichteres Kunny Luchtenberg het verhaal over verzetsman Melle Jakob Bultena uit Spijk, die samen met 9 anderen als represaille voor de moord op een Duitse militair op 7 januari 1945 werd geëxecuteerd te Limmen. Op 7 september 1945 werd hij herbegraven te Uithuizen.
3. **Usquert**, De vertelling van Pieter Tako Bierema over zijn oom Pieter Bierema is overweldigend bezocht. Er stonden circa 80 stoelen klaar in de grote landbouwschuur, maar dat waren er te weinig. 's Middags 92 toehoorders en 's avonds 62. Oom Pieter is de ochtend van 10 mei 1940 bij de luchtslag boven Den Haag om het leven gekomen. Na de vertelling van circa 20 minuten kwamen er deze keer geen vragen of opmerkingen. Er kwam slechts één reactie: 'Wie bennen der stil van.'
4. **Warffum**, Kaja van Grieken, initiatiefneemster voor het leggen van Stolpersteinen in Warffum en journalist Louis Stiller ontvangen de 35 belangstellenden in het huiskamercafé aan het Noorderkerkpad. Na een inleiding gaan we naar buiten voor een stille rondwandeling langs zeven locaties van vooroorlogse Joodse huizen. Bij elke locatie volgde een kort verhaal over het lot van de Joodse bewoners en hun onderlinge verkeer. Geen onderduikers hier en geen overlevenden, behalve de gezinnen van Benjamin van Dam (1860-1951) en zijn zoon die al voor de oorlog naar Groningen waren verhuisd. Ze werden gered door Binne Roorda die zelf werd gearresteerd en in gevangenschap door de barre omstandigheden op 25 april 1945 overleed.
5. **Westernieland**, In een bomvolle kamer in het huis waar Dirk Wierenga (1922-1944) met zijn ouders heeft gewoond vertelt Jack van Dijken het beladen verhaal over Dirk die in 1943 als 21-jarige in het verzet gaat. Na een conflict met de NSB duikt hij onder in Enkhuizen, wordt koerier en brengt onderduikers, ook Joden, van het Westen naar Westernieland. Zijn vader brengt hen naar boerderijen in de polder. Als lid van de knokploeg wordt hij gearresteerd en krijgt de doodstraf in 1944 wordt hij op de Waalsdorpervlakte gefusilleerd.
Naar het verhaal van Wiebe Zorge in het oude schoolgebouw, thans dorps huis, te Westernieland luisterden 19 belangstellende bewoners en oud-bewoners uit eigen dorp, regio en de Drents-Duitse grensstreek naar de vertelling over juf Elly Vleesblok. Zij gaf van 1936 tot 1940 les aan de laagste klassen van de openbare lagere school in Westernieland. Wiebe vertelde over de verhalen die er na de oorlog nog over juf Elly de ronde deden en gaf zijn vertelling de titel mee: 'Het vernietigende werk van de oorlog is niet gelukt'. Tot slot lazen aanwezigen de namen en data en plaats van geboorte en overlijden van de naaste familieleden van Elly Vleesblok op, als laatste van Elly zelf. Het was een ongedwongen bijeenkomst met leuke gesprekken achteraf.
6. **Winsum**, In het zijlokaal van Café J&A met de oude toog uit de tijd van Hotel Til vertelde Aad van der Drift over Jozef Garson, die destijds als hulpober bij Til had gewerkt. In zijn 40 minuten durende vertelling voor een twintigtal bezoekers ging Aad in op het Groninger kostuum op de oude foto bij de toog, op overlevenden uit de familie Garson en de onlangs geplaatste Stolpersteine in de Nieuwstraat. In Obergum-Oost deed historicus Romke Visser zijn verhaal over Agatha de Vries-van Zuiden, haar gezin en schoonfamilie een straat verderop. Ze was bescheiden, leefde sober, maar haar tienerjongens gingen goed gekleed.
In de vm. synagoge vertelde Willy Lemstra over Izack van Berg uit de Havenstraat en zijn familie die al vanaf de tweede helft van de 18e eeuw in Winsum woonde. Daarna volgde een rondleiding langs Stolpersteinen die eindigde in de Havenstraat.

Warffum, vm. Rijks-hbs: Kaja v.Grieken en Louis Stiller

Winsum, Café J&A, oude toog: Aad van der Drift

Winsum, vm. synagoge: Willy Lemstra vertelt